

KENDİ DÜNYALARINI KENDİLERİ YARATAN ÇOCUKLARI HAYATA HAZIRLARKEN KÜLTÜR, SANAT VE EDEBİYAT EĞİTİMİ

Semra ŞEN*

Özet

Eğitimde temel hedefimiz düşünmeyi bilen insanlar yetiştirmektir. Çocuk bizim yansımamızdır. Çocuğun Türkçe'si etrafında ki insanlar tarafından niteliklendirilir. Çocuk anlamlı bir dille kendini ifade eder.

Çocukluk döneminde çocuğu başka biriyle özdeşleştirmek çok önemlidir. Temel olduğu düşünülse de pedagojik değildir.

İnsanlık tarihi kadar eski olan çocukluk tarihi bilinmeyen bir dünya olsa da kolayca anlaşılabilir. Ulusal kimlikler farklı olsa da ortak temel bir temel vardır, o da insandır.

Edebiyat, özgün duyarlılığı ve insan boyutlarını tanımamızı sağlayan estetik bir eğitim sürecidir. Çocuk merkezli yaklaşımların ortaya çıkması sonucunda çocuk edebiyatı ve sanatı için bir zemin oluşturulmuştur. 19. yüzyılın ilk yarısında çocuk edebiyatı kavramının doğuşu ve sözlü çocuk edebiyatı yazılı edebiyata dönüşümü hızlandırmıştır.

Edebiyat dilin en etkin kullanıldığı alandır. Duygusal ve düşünsel gücün gelişimi ve dengelenmesi edebiyat ve dile bağlıdır. Çocuğa göreliğin ölçüsünü dil ve anlatım belirler. Çocuk edebiyatı hafife alınmamalıdır. Bu , çocukları ciddiye alan yazarların işidir, böylece çocuk kitapları yazılmaya başlamıştır. 19. yüzyılda çocuk öykü ve romanlarında; küçük okurların din duygularını geliştiren, ahlaki davranışlar kazandıran karakterini sağlamlaştıran eserlerden daha ziyade onların coşku, serüven eğlenme ve gülme gibi gereksinimlerini karşılayan eserlere öncelik verilmiştir.

Çocuk edebiyatı kültürü içinde en duyarlı yaklaşım "çocuğa görelik" ilkesi ile belirlenir. Kriteri ise çocuk bakışıdır. Çocuğu geleceğe hazırlayan,

---

* Yrd.Doç.Dr., Atatürk Üniversitesi İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği A.B.D.

gerçeği dolaylı olarak anlatan masaldır. Çocuk için masal hayal dünyasında oynanan bir oyundur. Çocuksu bir anlatımla masalla özdeşleşir, masalı yaşarlar.

Anahtar sözcükler: Çocuk, çocuk eğitimi, dil, çocuk edebiyatı, masal.

Abstract

Our main object in education is to educate people who know how to think. The child is our reflection. Turkish Language of the child is qualified by the people around him or her. The child expresses himself by a expressive language.

Making a child identified with another person is very important in childhood. It is not pedagogical despite it is suggested as basis.

Even if Childhood history, as old as human history, is an unkown world, it can be understood easily. There is a common basic point that is human even if national idendities are different .

Literature is an esthetic education process which provides creative sensitivity, knowing human dimension. A ground was formed for children literature and art as a result of occuring of children centered approaches. Emergence of concept of children literature in the first half of the nineteenth century and verbal children literature accelerated the transformation into written children literature.

Literarure is the area in which a language is used most effectivly. Development and balancing of emotional and mental power is depended on language and literature. Language and utterance determine regard of relation for the child. Children literature should not be considered as unimportant. This is the duty of writers who take children seriously. So writing of children's book has begun. In the nineteenth century children stories and novels, it was given priority to works which provides their necessities such as enthusiasm, adventure, entertainment and laughter rather than developing little children's religious belief, providing moral attitudes, supporting their character.

The most sensitive approach in the culture of children literature is determined by the principle of " respect to the child " and its criteria is the child's regard. It is the tale which prepares the child for the future and tells the real indirectly. A Tale, according to a child, is a game played in dreamworld. They identify with the tale by a childish telling and live in this tale.

Key words: *Child, child education, language, child literature, history.*

Gerekli özen gösterilmeyen, sanatsal ve toplumsal yaşamımızdaki yeri ve önemi bir türlü kavranamamış olan çocuğa kullanılan dil, çok önemlidir. Kandırmaca yaşatılmaz. Çocuk olgun, anlamlı bir dille kendini ifade eder. Çevresindekiler doğrultusunda Türkçesi de niteliklidir. O, sizin bir yansımanızdır. Çocuğu bilinçlendirme adına yapılan, "yabancılaştırma" çabaları veya çocuğun bir başka kişiyle özdeşleşmesini sağlama ki, bu çok sevdiği bir arkadaşı, filmlerden tanıdığı bir kişi, ailesinden biri ve de en önemlisi öğretmeni olabilir. Çocukluk döneminde de bu özdeşleşme tabii ki çok önemlidir. Toplumsal rollerin öğrenimi için temel oluşturduğu düşünülebilir ama pedagojik değildir. Burada yaratıcı drama devreye girebilir.

Yaratıcı drama çocuğu; yaratıcılık, toplumsal bilinç, değer yargılarında nitelik, katılımcılık, dilini geliştirme, hareketlerde özgürlük ve rahatlık açılarından geliştirir, eğitir. Her yaş grubu bu yöntemden zevk alır.

Eğitim sürecinde yaratıcılığa, keşfediciliğe yönlendirilmelidir. Çocuk yaratma olanağını en etkili biçimde sanat uğraşlarında bulur. Sanatla eğitilmesi büyük önem taşımaktadır. Estetik boyutlu davranışlar kazanma süreçlerinden biri olan dil ve edebiyat öğretimi, insanın kültürel gelişiminde de etkili olan bir yaşam alanıdır. Çocuğun, gencin yazınsal metinlerle kurduğu iletişim, her şeyden önce bir duygu ve düşünce eğitimidir.(Yalçın, Aytaş,2002, 199)

İnsanlık tarihi ile yaşıt olan çocukluğun tarihine baktığımızda, geçmişte çocukluğun bilinmeyen bir dünya olduğu kolayca anlaşılabilir. Batıda çocukluğun keşfi 13. yüzyılda başlayıp, çocuk tarihindeki dönüşüm

Rönesansla yaygınlaŐmıŐ; çocuk eğitimindeki çalıŐmalar ise, 19. yüzyılda, 20. yüzyılı “ocuk yüzyılı” olarak mjdeleyecek duruma gelmiŐtir. Cervantes’in Don KiŐot’un da yeni, insancıl ve evrensel değerlerle tanışırız. İnsan gerçeği tüm yalınlığıyla dikilir karşımıza. Ulusal kimlikleri farklı da olsa, deđiŐik kültürlerin toprağında boy atsalar da nice ozanlar, yazarlar yapıtlarında bir temel paydada buluŐurlar. O da insandır. Her Şey insanı sevmekle baŐlar.

İnsana özgü duyarlığın oluşması, insan gerçeğinin tüm boyutlarının tanınmasıyla olanaklıdır. Edebiyat, bu olanağı yaratan estetik bir eğitim sürecidir. Bu süreç, insanın yeni yaŐantılar edinme, kiŐiliđini deđiŐtirme ve geliştirme sürecidir. Edebiyatın bu iŐlevine, duyguları geliştirme; duyarlık kazandırma, duygu ve düşünce arasında sağlıklı bir denge kurma da denebilir.

ocuk merkezli yaklaşımların gündeme gelmesi sonucunda ocuk edebiyatı ve sanatının oluŐumuna gerekli zemin, çocukluğun keşfi süreci sonunda hazırlanacaktır. Yine de çocuklara sunulan ilk kitaplar, çocuklar için yazılmamıŐ kitaplardır. Yazılı ocuk edebiyatına geçiŐi, okur-yazarlığın çoğalması, matbaanın icadı hızlandırmıştır. Sözlü ocuk edebiyatı da böylece yazılı ocuk edebiyatına geçiŐi hızlandırmıştır. 19. yüzyılın ilk yarısında ocuk edebiyatı kavramının dođuŐunu, çocuklar; yetiŐkinlere armağan etmiŐtir. YetiŐkinler için yazılan kitapların “ocuk klsiği” olarak adlandırılması da çocukların zaferidir.

Yazınsal metinlerin dünyasına giren birey, çok çeŐitli duyma düŐünme ve hareket etme örnekleriyle tanışır. Artık o, kendini baŐkalarının yerine koyabilen, özdeŐim kurma yeteneği oluşmuş bir bireydir. İnsanların deđiŐik özelliklerde olabileceği gerçeğini anlar. Bu süreç, insanın yeni yaŐantılar edinme, kiŐiliđini deđiŐtirme ve geliştirme sürecidir. Edebiyatın bu iŐlevine, duyguları geliştirme, duyarlılık kazandırma, duygu ve düşünce arasında sağlıklı bir denge kurma da denebilir.

Eğitimde, sanatın bireyleri etkileme gücünden yararlanılmalıdır. Sanatçı, bilinmez sınırlarından içeri her dalıŐta, yeni bir simge, bir yaşam

düşü, kurmaca bir iç dünyanın dışı vurmuş imgesi ile geri döner. Sanatsal imgelerle aktarılan iletilerin özümsemesi de düşsel bir çaba gerektirir. Dinleyici için, izleyici için, okur için bu çaba beklenen çabadır. Bu aynı zamanda duyuların eğitim sürecidir.

Öykü, roman, şiir gibi bütün edebiyat yapıtlarında ele alınan; insanlar, insanların duyguları, düşünceleri, kurdukları düşlerdir. Edebiyatla ilgilenen kişi, insanların duygu, düşünce, düş dünyasına yönelir. Bu, onu önce kendini tanımaya, öbür insanlarla karşılaştırmaya götürür. Kendi ile benzerlikler araştırır. İnsanları insan kılmak adına her zaman her yerde edebiyata büyük görev düşmektedir.

Edebiyat bir dil sanatıdır. Her dilin en yetkin olarak kullanıldığı yer edebiyattır. Öğrencilerin duygu ve düşünce gücünün gelişmesi ve dengelenmesinde, insana özgü duyarlıklar oluşturulmasında dil ve edebiyatın işlevlerinden yararlanılmaktadır. Çocuğun aktif ve pasif söz dağarcığının ölçümleri ve teknikleri birbirinden farklıdır. Çocuğun konuşma, dinlememe, okuma ve yazma dilindeki söz dağarcıkları da tamamen farklılık göstermektedir. Bu konudaki ölçü, Gazi Eğitim Fakültesi, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Bölümlerinde yapılan söz dağarcığı araştırmasına dayanmaktadır. Bu çalışma; Amerika Birleşik Devletlerinde hazırlanmış olan Along The Way isimli ilkökul 2. sınıf düzeyindeki Çocuk Edebiyatı kitabında bulunan 12 öykünün söz dağarcığı Deniz ve Yusuf Doğan tarafından taranmıştır. Öykülerde ve sözlükteki söz dağarcığının farklı sözcük sayıları 595 olarak görülmüştür.¹

Tarih kitaplarına geçecek bir dönemde yaşıyoruz. Büyük bir kültürel ve ahlâki değişim sürecindeyiz. Kimi ayak uyduruyor, kimi uyduramıyor. Nüfusumuzun büyük bir kısmını oluşturan çocuklarımızın eğitimi ve değişimi çok önemli. Ayrıca bu değişimin, gelişim noktasında olması ve toplumu ileri taşıması gerekir.

---

¹ Cortez Allinton, Sebasta, Tierney, Collections Along the Way Scott, Foresman and Company, USA 1989.

Çocuk edebiyatı, çocukların büyüme ve gelişmelerine; hayal, duygu, düşünce ve duyarlılıklarına, zevklerine, eğitilirken eğlenmelerine katkıda bulunmak amacıyla olan çocuksu bir edebiyattır. Çocuğa göreliğin ölçüsünü dil ve anlatım belirler. Derin ruh çözümlemesine yönelmez. Edebiyatın içinde çocuksu bir yöneliştir. Yalnız önce edebiyattır. Çocuğa göre anlatımı özünde taşır. Çocuk kitabı yazanın başarısı da; “Neleri değil, nasıl yazmalıyım?” sorusunda saklıdır. Çocuk edebiyatını hafife alınmaktan, çocuğu ciddiye alan, zor olanı başaran yazarlık ve çocuk bilinci oluşmuş çizerler kurtarabilir. Çocuk eğitimindeki arayışların sonucu olarak çocuk kitapları yazılmaya başlanmıştır. Çocuğun merakı dün de bugün de aynıdır. Homeros’u, La Fontaine’i severek okuyan hatta ezberleyen çocuk arasında bir fark yoktur.

Çocuk edebiyatının özündeki değişmeyi yansıtan en önemli kavram “çocuksu” kavramıdır. Çocuksu duyarlığın keşfi ve çocuk bilincinin oluşması, çocuğu edebiyatın odağı durumuna getirme başarısını göstermiştir. Çocuksu çizgi, çocuk tarihiyle birlikte var olmuş en zengin çocuk yaklaşımıdır. Tarih boyunca nasıl bir çocukluk yaşandığını hatırlamamıza yardımcı olmaktadır. Kavram kitapları, çocukların kavram algılama güçlerini artırmaya yöneliktir. Ancak çocukların kavramlarla ilgili algılama gücünün zayıf olduğu kabul edilerek özel bir teknikle yazılması görüşü üzerinde durulmaktadır. Jean Piaget görüşleri bu konuda önemlidir.²

Çağdaş yenilikçi çocuk edebiyatı, öncelikle çocuk okurun düzeyine göre olmayı gerektirir. Çocuğun bakışı, dünyayı sorgulaması, düşüncesi duyguları bu edebiyatı besler. Duygusalığa, kibarlığa ve inceliğe önem verilmekle birlikte çocukluk döneminin ruhsal özelliklerine de uygun düşen üzüntülü, acıklı temalar da işlenmiştir. Çocuk eğitiminde kilisenin baskın rol aldığı dönemlerde kutsal kitapta rol alan konular ve dini öykülerin öğretilmesi eğitim ilkesiydi. Dünya ile ilgili bilgilere dayanan eğitimden çok

---

² Jean Piaget, Epistemoloji ve Psikoloji, Sarmal Yayınları, İstanbul, 1992.

uzakta bir eğitim hedefi belirlenmişti. Bu süre hümanizm akımının gelişmesine bağlı olarak etkisini sürdürmüştür.³

19. yüzyıl başlarına kadar yayınlanan, özellikle çocuk öykü ve romanlarındaki küçük okurların, din duygularını geliştirmek, ahlâki davranışlar kazandırmak veya sağlam bir karakter sahibi yapmak amacı, yerini; çocukların ev ve okul yaşantılarıyla ilgili, onların coşku, serüven, eğlenme ve gülme gibi gereksinimlerini karşılamaya elverişli eserlere öncelik tanımışlardır.

Çocuk edebiyatı yalnızca sözlü verimlerin oluşturduğu bir edebiyat değil, yazılı çocuk edebiyatının oluşmasıyla edebiyatın içinde bir tür olma yolundadır. O, çok geniş bir dünyadır. Tam bir tablosunu çizmek de imkansızdır. Gelenekle iç içe olması ise kaçınılmazdır. Çocuk edebiyatı kültürü içinde en duyarlı yaklaşımları “çocuğa göre”lik ilkesi belirler. “Çocuğa göre”liğin ölçüsü ise, çocuk bakışı ile belirlenir. Bu edebiyat her şeyden önce yazarın nasıl yazdığını hemen ele veren dil ile gerçekleşir. En soyut temaların eserinde somutlaşabildiği, çocuksu olana açılan sade bir dildir bu.

Çocuk ruhunu besleyen, süsleyen, donatan, zenginleştiren, geleceğe hazırlayan gerçeği dolaylı olarak anlatan masaldır. 17. yüzyılda çocukların en çok okudukları eserler arasında Ezop’un Masalları gelmektedir.⁴ Masal en çocuksu bir türdür. Çocuksu duyarlılığı en güzel şekilde masalarda bulabiliriz. “Çocuğun hayaldeki arkadaş”ını uyandıran en etkili türdür masal. Çocukluk cennetinin hayal ülkeleridir. Çocukluğun yüzü hep geleceğe dönüktür. Masallar da geçmiş değil, gelecekle ilgilidir. Hayaller ayıklanırsa gerçek hayat ile karşılaşırız.

Hayal dünyasının can alıcı renklerini, ilginç olaylarını çocuksu bir anlatımla gerçekleştirirler. Güzellik duygusunu geliştirir, masalla özdeşleşir, masalı yaşarlar.

³ Dr. A.Ferhan Oğuzkan, Dünya Çocuk Edebiyatının Ana Çizgileri, Çocuk Edebiyatı Yıllığı, Gökyüzü Yayınları, İstanbul, 1987, s.14-36.

⁴ İnci Enginün, “Çocuk Edebiyatına Toplu Bakış”, Çocuk Edebiyatı Yıllığı, Gökyüzü Yayınları, İstanbul, 1987, s.37-46.

Çocuk için masal hayaller dünyasında oynanan oyundan farksızdır. Masal formu, masalın sembolleri, tipleri, imajları ile çocuk dünyasının soyut anlatımı benzerlikler gösterir. Meral Babacan'dan alınma masalımsı bir öyküde; çocuk ve masalın, çocuğun dünyasının bir özeti olduğunu görüyoruz.

“Bir gün bir küçük oğlan, evinin önünde oynarken, yerde bir kömür parçası bulmuş. İlgisini çekmiş bu kapkara şey, almış eline bakmış elleri boyanıyor, yere sürmüş kömürü, bakmış kömür çiziyor. Yerde iz bırakmak hoşuna gitmiş, düz çizgileri yuvarlaklar izlemiş, yuvarlaklar iç içe girmiş. Derken sıra duvarlara gelmiş. Çizgiler gelişigüzel karamalar halini almış. Taa ki kömür parçası bitene kadar.

Kömür bitip de kendi çizgilerine ilk kez görüyormuşçasına bakan çocuk, birden ensesine bir şeyin dokunduğunu hissetmiş. İçinden tuhaf bir his, ürpererek arkasına dönmüş. Aynı anda burnunun ucunda, sarkan bir ip görmüş. Korkuyla geri çekilmek isterken, ayağı yerdeki karman çorman halatlara takılmış.

“- Nerden çıktı bu kadar ip, çeşit çeşit kalınlıkta, çeşit çeşit uzunlukta” diye geçirirken içinden, yılan gibi kıvrılıp orasına burasına değen iplerin, halatların her yanını simsiyah boyadığını hissetmiş.

Sonra bir davul sesi gelmiş uzaktan, herhangi bir nota kaygısı olmayan ses giderek yaklaşmış, kulaklara bangır bangır ulaşmış. Oğlan bu nereden geldiği belli olmayan sese dayanamayacağını anlamış ama nafiye.

“- O kömürle böyle gelişigüzel karamalar çizeceğine...” demiş, sözün devamını getirememiş. Ama yüreğinin derinliklerinde hissettiği bu pişmanlık, içine düştüğü bu kötü, bu çekilmez durumu değiştirmemiş.

Nice sonra yerinden kalkmış, havada asılı duran iplerin arasından, daha fazla dolanmadan kurtulmanın çaresini aramaya başlamış. Önce bir kolağan etmiş çevreyi:

“- Çizerken hiç mi boş bırakmadım bir köşeyi?” diye.

Bakmış, kalın kalın, kara kara halatlar, arkasında kara kara gözler var. Kötü kötü bakıyor, sinsin sinsin gülüyormuş gibi çocuğun çaresizliğine.

Derken bir kahkaha, bastırılmış davul sesini, Kara Cadı Karı atmış kendini ortaya, bakmadan o koca vücuduna, o koca burnuna, gülmüş gülmüş çocuğun şaşkınlığına:

“- Davul sesi nereden geliyor biliyor musun?” deyip koca bir ramazan davuluna çevirmiş bizim oğlancığı, eline de tokmağını alıp vur ha vurmuş aynı kaygısızlıkla. Bir süre sonra sıkılmış olacak, yuvarlamış davulu. Sallana sallana giden davul, halatlara çarpmış, çarpmasıyla zurna olmuş. Cadı Karı keyiflenmiş yine, almak için zurnayı yerden zar zor eğilirken:

“Zurnayı da çalmayı beceremem ama...” demiş ama yine de üflemiş, üflemiş. Artık oğlanın halini ne siz sorun ne ben söyleyeyim. Kulak zarlarını delen bu ses, dalgalar halinde yayılmış, gitmiş gitmiş gökkuşağı perilerini uyandırmış. Gökkuşağının sözcüsü Beyaz Peri:

“- Ne oluyor” diye başını şöyle bir uzatmış bakmış ki gene o Kara Cadı, bir çocukla oynuyor. O anda zavallı oğlanı bir kemeçe yayına çeviriyor. Bu kez yer gök, terbiye olmamış kemeçe sesine boğulmuş.

Hemen harekete geçmiş Beyaz Peri, toplamış bütün cesaretini, Kara Cadı'nın üstüne uçuvermiş. Gözünü almış Kara Cadı'nın, Beyaz Peri'nin beyazı. Kara Cadı Karı'nın elinden kaptığı gibi kemeçe yayını, yani zavallı oğlanı, almış kara iplerin arasından saklamış.

Tekrar etraf kararıp görmeye başlayınca Kara Cadı Karı, bakmış in cin top oynuyor. Nereye gitmiş olabilir diye girmiş karanlığın içine. Beyaz Peri ilk iş, kemeçe yaylığından perişan oğlancığı eski haline getirmiş, sonra eline bir kutu beyaz boya vermiş.

“- Aı” demiş “Bununla her yanı boya”.

Çocuk almış beyaz boyayı, Kara Cadı Karı'dan da kurtulurum umuduyla beyaza boyamış bütün karanlığı. Bir zil sesi duyulmaya başlamış uzaklardan, belki biraz notadan anlayan ama tekdüze ve sıradan.

İpler, halatlar, karagözler, Kara Cadı Karı beyazın altındaymış artık, yok olmuş. Çocuk, aydınlığa kavuştuğu için mutlu, dönmek istemiş evine ama beyazın parlaklığı almış gözünü. Ne yol, ne iz, ne yaşam varmış şimdi

çevresinde, bir tek zil sesi dışında, tekdüze, yalnızca beyaz, bomboş bir beyaz varmış. Akli almamış beyazın yalnızlığını:

“- Her yer karanlıkken oysa” diye geçirmiş içinden “beyaz tek kurtuluş gibi geliyordu bana. Şu ses de belki yüksek bir ses değil ama rahatsız edici, tıpkı bembeyazlık gibi.”

Beyaz Peri, gözlemiş bizimkini, anlamış hissettiklerini ve gelmiş tekrar yanına, oturmuş o bembeyaz dünyanın ortasına. Önce parmağını bir şıklatmış, susturmuş tekdüze zil sesini, sonra yanına çömelen küçük oğlanın saçlarını okşarken konuşmaya başlamış:

“- Olmuyor değil mi? Haklısın. Bütün renkler lâzım sana, içinde yaşanacak bir dünya için. Ama ben yalnızca ana renkleri verebilirim, diğer bütün renkleri sen kendin bulacaksın ve kendi yarattığın dünyayı bu renklerle boyayacaksın.”

“- Ya sesler?” diye atılmış küçük oğlan “Tekdüze tek sesler de beni rahatsız ediyor.”

“Sesler de renklerle birlikte gelecek, çok renk, çok sesliliği getirecek” diye sözlerini bitirmiş Beyaz Peri, sonra kalkmış oturduğu yerden, yavaş yavaş uzaklaşmış. Küçük oğlan bir de bakmış, Beyaz Peri'nin ardında bütün ana renkleri: Kırmızı, sarı, mavi...

Almış eline bir fırça, bu renklerle günlerce çalışmış, uğraşmış, didinmiş. Kendi bulduğu renklerle, evinin yolunu çizmiş. Bu yolda giderken bulutlar, ağaçlar, çiçeklerin yaydığı hoş kokular ve bütün notları çok iyi bilen enstrümanların tınıları onu hiç yalnız bırakmamış.

İşte biz eğitimcilere, bu değişim sürecinde geleceğin dünyasını yaratacak çocuklarımızın eline bu ana renkleri vermek düşünüyor. Öyle ki. Kendilerine çok renkli bir dünya kursunlar ve bu dünyada çok sesli bir şekilde yaşasınlar. Jung'a göre; günümüz insanı nasıl bireysel olarak bilinç altında kendi kahramanlarını geliştiriyorsa, geçmiş çağlarda geliştirilen

mitolojik kahramanlar da. kuşaktan kuşağa ortak mitolojik unsur olarak günümüze kadar gelmişlerdir.⁵

Bunun için de öncelikle “Onlar çocuk, her şeyi anlamaz” düşüncesinden vazgeçmeliyiz. Onlarla bütün duyguları, bütün düşünceleri paylaşmalı, gerçekleri göz önüne sermeliyiz. Var olduğunu hep söylediğimiz ama kapısını bile aralamaya çalışmadığımız çocuk dünyasının kapısını gerçekten açabilmemiz için; yazarlar, çocuklar için yazarlar, yazdıklarını çocuklara okusalar onların tepkilerine göre eserlerini yeniden düzeltmelerinde olacaktır. Çünkü yüksek edebiyatın malı olan masalları, öyküleri, cümle yapısı. sözcük kadrosu içinde çocuklara aktarmak gerekir. Çocuk Edebiyatı ile uğraşmak aslında çok güç bir sahada çalışmak demektir. Hep değişiklik, hep rahatlık ister. Çocuğa, olaylara çok yönlü bakabilmeyi, sorunları çözebilmeyi öğretmeliyiz. kendi yaşam deneylerimizi onlara örnek olarak getirmeliyiz. Bunu yaparken de, özellikle yazılı ve görsel basının etkisiyle, her şeyle çok erken karşılaşan ama ne yazık ki, ticari kaygılarla kısır ve yoz bir dünyaya itilen çocukların dünyasını zenginleştirmeliyiz.

Çocuklar bilir; devler yoktur, cinler yoktur, periler yoktur ama masallar vardır. Değişen teknoloji, masalların birçok unsurunu gerçeğin ta kendisi haline getirmiştir. Çocuğun, keşfedilmemiş bir âlem olarak bildiği dünyada; kullanabildiği bir cep telefonuna hayal gücünü okşayan, ona ürküntü ya da neşe veren bir “cin” veya “kuş”u koyabileceği günü bekleyecektir.

Yine çocuklar şunu bilir ki, masallar, fakir bir adamın, devlerle nasıl dövüşüp onları nasıl alt ettiğini, aklını kullanarak dünyalar güzeli padişah kızını nasıl aldığını, sonra o ülkenin padişah tahtına nasıl çıktığını anlatır. İnsanı yüreklendirir, güçlendirir, kendine güvenmesini sağlar. “Ara” der “Mücadele et, bir gün mutlaka istediğine kavuşacaksın.” Kim bilir kaç masal kahramanı kim bilir kaç kez az gitti uz gitti anlatılan masalarda, kaç kez zorluklarla karşılaştı. Kuyulara düştü düşürüldü, itildi, yukarı çekilmedi,

---

⁵ İbrahim Canan, Eğitim, Ruhi Gelişme ve Oyun, Çocuk Edebiyatı Yıllığı, Gökyüzü Yayınları, İstanbul. 1987. 252.

bekledi. O kuyularda hazineler buldu, ayın on dördü gibi kızlarla buluştu, kırk odalı sarayları dolaştı., kapalı kapıları açtı, açık kapıyı kapattı. Ama hep kazandı... Sonra?... Ya kırk gün kırk gece süren düğünler oldu ya kötüler cezalarını buldu. Ama mutlaka gökten üç elma düştü. Biri mutlaka masalı anlatana, biri masalı dinleyene, biri de masal kahramanına. Neden? Çünkü herkes masaldan bir pay çıkarır ve bu pay, kıssadan hisse olur.

Çocuklar bilir; devler yoktur, cinler yoktur, periler yoktur ama masallar vardır. Bilim adamları, masalların psikolojik tedavi sürecini bildikleri için; masallarda mutlu sonla bitiş ve sıkıntılardan kurtuluşla, psikanaliz yardımıyla hastalıktan kurtuluş arasında bağ kurmaktadır. Gustav Hans Graber de; gerçek bir masalın derinlik psikolojisini temel alan tedavi sürecini bu bağlamda değerlendirir. Üstün Dökmen de Pinokyo'da ana-baba ilişkisi üzerinde yaptığı araştırmada aynı değerlendirmelere yer verir. Masalın bu boyutunu inceler.⁶

Halk öykülerinin özellikle de üzerinde en çok çalışılan türlerden olan masalların genellikle mutlu sonla bitmesi, iyi ve doğru olanın fiziksel ve ekonomik durumu ne olursa olsun sonunda başarılı ve mutlu olması, çocuğun dünyasında olumlu etkiler yaratan unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Sınırları çok keskin çizilmiş olan iyi ile kötü arasındaki fark, iyi ile kötünün keskin çizgilerle birbirinden ayrılması, çocuğun küçük yaşlardaki eğitiminde son derece olumlu katkılar bırakıcı özelliğindedir. Çocuğun doğrudan doğruya duygusal zekâsından bilinç altına yerleştiği için de ömür boyu belleğinde varlığını sürdürür.

Kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiat üstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu halde dinleyicilerini inandırabilen anlatım türü olan masallar⁷, derlendikleri toplumların özelliklerine göre biçim alabilirler. Bunlar, toplumlarda var olan ortak motifleri taşırlar. İnsanların bilinç altında bulunan, ne zaman ve nasıl yeşerdiği belli olmayan soyut iyilik kavramının, bilinç dışına çıkması,

⁶ Üstün Dökmen. Pinokyo'nun Arketipler ve Ana baba-Çocuk İlişkileri Açısından İneelenmesi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi, c.:16, S.2, 1983.

⁷ Saim Sakaoğlu, Masal Araştırmaları. Akçağ Yayınları, Ankara, 1999, s.2.

çocukların üzerindeki olumlu etkisi tartışmasız bir şekilde kendini göstermektedir. Her ne kadar bir yetişkinin bakış açısından çıkmış görünse de bir çok geleneksel halk öyküsü dinlemiş ve hoşlanmış çocuklar, bu yolla kendilerini keşfetmeye başlarlar. Eğitimin vazgeçilmez unsurlarından olan bu verimler, adalet düşüncesinin daha çok küçük yaşlarda kökleşmesini ve yerleşmesini sağlar.

Kaynakça

- And Metin, İlköğretimde Tiyatro, Tiyatro Araştırmaları Dergisi, S.7, Ankara, 1978.
- Banarlı, Nihat Sami, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, MEB Basımevi, c.1, İstanbul, 1998.
- Boratav, Pertev Naili, "Masal", Çocuk Edebiyatı Yıllığı, Gökyüzü Yayınları, İstanbul, 1987.
- Boratav, Pertev Naili, Masal, Gökyüzü Yayınları, İstanbul, 1987.
- Canan, İbrahim, Eğitim, Ruhi Gelişme ve Oyun, Çocuk Edebiyatı Yıllığı, Gökyüzü Yayınları, İstanbul, 1987, 252.
- Dökmen, Üstün, Pinokyo'nun Arketipler ve Anababa-Çocuk İlişkileri Açısından İncelenmesi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi, c.16, S.2, 1983.
- Enginün, İnci, "Çocuk Edebiyatına Toplu Bakış", Çocuk Edebiyatı Yıllığı, Gökyüzü Yayınları, İstanbul, 1987, s.37-46.
- Günay, Umay, Çocuk Eğitimi ve Masallar, Divan Dergisi, S.8, Haziran 1979.
- Güney, Eflatun Cem, Folklor Edebiyatı, Çocuk Edebiyatı Yıllığı, Gökyüzü Yayınları, İstanbul, 1987.
- Kantarcıoğlu, Eğitimde Masalın Yeri, MEB yay., İstanbul, 1991.
- Kaplan, Mehmet, Kültür ve Dil, İstanbul, 1982.
- Karadağ, Özay, Eğitim Sürecinde Ana Dili Kullanma Becerisinin Gelişimi Üzerine Bir Araştırma, Yayınlanmamış Makale.
- Kavcar, Cahit, Türkçe Eğitimi ve Sorunları, Dli Dergisi, Ankara, S.65, Mart 1988.
- Korkmaz, Zeynep, Türk Dili Üzerine Araştırmalar, Birinci Cilt, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1995.
- Meriç, Cemil, "Çocuk Edebiyatı", Kültürden İrfana, İnsan Yayınları, İstanbul, 1986.
- Piaget, Jean, Epistemoloji ve Psikoloji, Sarmal Yayınları, İstanbul, 1992.
- Sakaoğlu, Saim, Masal Araştırmaları, Akçağ Yayınları, Ankara, 1999,